

КРАЄЗНАВЧІ ПУБЛІКАЦІЇ З ІСТОРІЇ МІСТ І СІЛ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА 1991-2001 РР.

Після 26-томної історії міст і сіл Української РСР, видання, яке було унікальним в радянські часи, подібна робота проводилась епізодично. В основному друкувались видання з історії регіонів України, окремих міст і сіл.

З історії міст і сіл Волині й Полісся за останні десять років вийшло багато публікацій, зокрема, книг, брошур, статей, а також було опубліковано значну кількість документів і матеріалів. Основу цієї літератури складають краєзнавчі розвідки волинських дослідників. Серед них варто відмітити ті, які вийшли у видавництвах Волинської області: «Надстир'ї», «Ініціалі», «Медіа», «Вежа». Частина публікацій було вміщено у збірниках наукових конференцій з історичного краєзнавства, які вимагають окремого аналізу. Звичайно, що основна увага була приділена найбільшим містам обласного підпорядкування Луцьку, Володимирі-Волинському, Ковелю, Нововолинську та населеним пунктам з давньою історією і історико-культурними традиціями. Втім, ряд публікацій стосувалась історії міст і селищ міського типу, а також частини сільських населених пунктів, які, як правило, відмічали свої пам'ятні дати.

Інтерес до історії Волині й активізацію краєзнавчої роботи викликала Шоста Всеукраїнська конференція з історичного краєзнавства, яка проводилась у Луцьку в 1992 р. і у збірнику тез якої був розділ присвячений волинезнавству [52]. Конкретною увагою до історії населених пунктів області була публікація матеріалів і тез краєзнавчих конференцій у 1991 – 1998 рр. [32-36] Зокрема, Восьма історико-краєзнавча конференція «Минуле і сучасне Волині. Літописні міста і середньовічна культура», була присвячена 910-й річниці першої літописної згадки про Луцьк. Більшість публікацій збірника матеріалів цієї конференції охоплювали давні часи з історії не лише Луцька, а й інших поселень, що склало більше 20 публікацій цього збірника. Вони торкались археологічних досліджень давньоруських міст

(Г.Панишко) [35,49-51], історії літописних Садова, Торчина і Шешоля (Г.Гуртовий) [35, 58-63], Каменя і Угровська (С.Панишко) [35, 63-66]. Зокрема, про літописний Угровськ була опублікована у 1997 р. стаття цього ж автора *До проблеми локалізації давньоруського Угровська* у журналі Київська старовина (№ 5. – С. 168-167).

Авторами праць у збірнику стали відомі дослідники, науковці і краєзнавці Волині, зокрема, з історії давньоруських міст М.Кучинко [35, 12-15], середньовічних, а саме: Горохова – Л.Гайдай [35, 74-76], Жидичина – І.Майданець [35, 79], Любомля – О.Остапюк [35, 66-67], Романова (Колок) – В.Рожко [35, 57-58], Любешова – О.Бренчук [35, 70-71], Олики – О.Карліна [35, 54-57], повітових центрів Волинської губернії – В.Кудь [35, 79-82], з геральдики – Г.Бондаренко [35, 86-88], про правовий статус міст Волині у XVI ст. – Є.Франчук [35, 47-49].

З історії обласного центру було перевидано у 1996 р. історичний нарис Анатолія Дублянського *Луцьк* (Львів, 1934). Львівський часопис «Дзвін» у 1999 р. опублікував краєзнавчу статтю *Село Самари через 100 років*, автор якої А.Данилюк (№ 3-4. – С. 51-55).

Наступна дев'ята міжнародна історико-краєзнавча конференція «Минуле і сучасне Волині. Олександр Цинкаловський і край», яка відбулась у 1998 р., присвячувалась відомому українському історику, досліднику Волині й Полісся Олександру Цинкаловському і 1010-й річниці першої літописної згадки про Володимир-Волинський, де народився вчений. В розділах, присвячених О.Цинкаловському і Володимир-Волинському представлено різнобічну інформацію і дослідницькі публікації з історії міста і Володимир-Волинського району. Ця конференція зібрала значну кількість дослідників з різних регіонів України, Польщі, Білорусі.

У її матеріалах виділено окремий розділ «Населення, економіка, природа», який також стосується історії населених пунктів краю. У цьому розділі представлено два краєзнавчих нариси про 800 років Каменя-Каширського (В. Денисюк і П.Ткачук) [36, 247-248, 282-283] і дослідження про Камінь-Каширський район в часи Другої світової війни (П.Савчук) [36, 275-276] та нарис про Ратне (П.Ткачук) [36, 283-284], село Залізницю Любешівського району в XVII – XIX ст. (О.Бренчук) [36, 245], розповідається про промисли жителів села Світязь Пцацького району (А.Дмитренко) [36, 248-250], торгівлю у середньовічному Ковелі (М.Жгун) [36, 250-251].

Пізніше було проведено краєзнавчі конференції знову у Володимирі-Волинському, у Нововолинську, якому виповнилось 50 років, у Маневичах і Старому Чорторийську. Окремі публікації з'явилися у зв'язку з відзначенням ювілейних дат Каменя-Каширського, Турійська, Ковеля та інших. До 800-річчя заснування селища Колки, яке колись мало назву Романів, було проведено наукову конференцію «Містечко Колки – важливий духовний осередок Волинського Полісся» і видано збірник тез доповідей і повідомлень (Луцьк, 1997).

У Волинському державному університеті підготовлено дві кандидатські дисертації О.Жук і В.Петрович під керівництвом професора М.Кучинка з давньої історії Луцька і Володимира-Волинського, що охоплюють питання археологічних досліджень, історичної топографії, топоніміки тощо. З відкриттям аспірантури при Волинському університеті, організацією видавництва «Вежа» та можливістю випускати збірники наукових і науково-методичних праць за окремими спеціальностями, збільшилось кількість опублікованих краєзнавчих досліджень. В основному вони розміщені у випусках гуманітарного спрямування «Вісника Волинського державного університету імені Лесі Українки», у номерах «Збірника наукових і методичних праць історичного факультету». Тривалий час у лабораторії історії Волині Волинського університету ведуться дослідження з історичної топоніміки міст і сіл. Зібрано викладачами і студентами значну кількість матеріалів, у яких закладено інформацію про виникнення, формування, версії походження назв і переіменування населених пунктів. Картотека з топоніміки складає біля 400 карток. Зібрані вони упродовж 15 років в основному студентами під час історико-краєзнавчої, музейної та архівної практик. Викладачами історичного факультету університету спільно з Волинським краєзнавчим музеєм розроблено топонімічну анкету, яку заповнюють студенти під час практики.

З історії міст і сіл області було захищено кілька дипломних робіт на кафедрах історичного факультету, зокрема, Ковеля, Любомля, Любешова, Сенкевичівки, з окремих періодів і на різні теми з історії були підготовлені наукові роботи по Луцьку і Володимиру-Волинському тощо. Ці дипломні роботи є початком серйозних досліджень і можуть бути основою майбутніх ґрунтовних публікацій з історії населених пунктів області. Частина публікацій стосувались установ і підприємств, а деякі висвітлювали життя і діяльність людей, тих, хто творив і сам був історією краю, міста, села. Основну кількість публікацій на визначену тематику складають історико-краєзнавчі нариси у вигляді книг і брошур, за вказаний у назві статті час. Зокрема це література про Любешівський [29], Ратнівський [15], Турійський райони і Турійськ [53], про Луцьк [14; 48], Ковель [45], Камінь-Каширський [13], Берстечко [51], Колки [9; 37], Маневичі [31], Купичів [20], Жидичин [30], Переміль [40], Бережанку [2], Бобли [49] та інші. Окремі публікації охоплюють питання давньої історії населених пунктів і значною мірою стосуються археологічних досліджень, які проводили як місцеві, так й запрошені на Волинь археологи. [21; 23]

Загального характеру публікації, які охоплюють різні сторони сучасного життя, становлять також інтерес для дослідників, краєзнавців, а також туристів. Це інформаційний довідник *Все про Луцьк* (1995) [7] та ілюстрований літопис політичних подій *Волинь: 90-і роки ХХ століття* (1999) [5], насичений фактами, подіями і фотографіями у хронологічній послідовності тих змін, які відбувались в селах і містах Волинської області. Исто-

рико-краєзнавчого характеру довідник *Волинь. Події, факти, цифри* (1997) розрахований на краєзнавців, екскурсоводів, туристів, було видано В.Денисюком [10]. Про місця життя і творчості Лесі Українки на Волині розповідає туристично-краєзнавчий путівник *Все та ж благословена Волинь* (1995) [8]. Разом з тим виходять довідкові матеріали для практичного користування, які з часом стануть важливим історико-краєзнавчим джерелом, зокрема, *Знайомтесь – Волинь*, яких у 1997 р. було здійснено видавництвом РІА «Волиньінформ» два видання різні за обсягом, які вміщують, в першу чергу, значну інформацію економічного характеру [16, 17]. Як завжди дослідників приваблюють питання культури. Основна увага приділяється вивченню історії виникнення і функціонування навчальних закладів, установ культури тощо. Окремими виданнями виходять нариси і буклети про Луцьку українську гімназію міжвоєнного часу [26], Луцький педінститут [27], Волинський державний імені Лесі Українки [4] і Луцький державний технічний університети [26], про педагогічні училища у Луцьку і Володимирі-Волинському [6].

У 1997 р. В.Денисюк видав два історико-краєзнавчих нариси. Один з них *Зачаровані мистецтвом* присвячений 40-річчю Луцького міського Будинку культури – народного Дому «Просвіта» [11], а другий – *Золотанива «Колоса»* розповідає про високе мистецтво і людей народного колективу пісні і танцю з Торчина [12].

Духовність і культура Волині багато віків розвивалась в умовах функціонування релігії і церкви, причому різних конфесій. Тому не випадково багато уваги дослідники і краєзнавці приділяють вивченню історії церкви, храмів і монастирів, які були і частково залишилися у різних населених пунктах. Серед документальних краєзнавчих публікацій варто відмітити *Пом'яник* (2000) Луцького Хрестовоздвиженського братства від 1618 р., який був виданий коштом теперішнього Волинського крайового Братства святого апостола Андрія Первозванного і де можна знайти імена багатьох братчиків, відомих людей свого часу по 1913 рік. Інтерес до історії функціонування монастирів на Волині й Поліссі викликають книги *Православні монастирі Полісся* (1996) [42], і В.Рожка *Древні святині Полісся* (1995) [43], *Православні монастирі Волині і Полісся* (2000) [44].

Історія кожного населеного пункту, кожного району і краю взагалі завжди тісно пов'язана з людьми. Адже всі надбання, в тому числі заснування і будівництво міст і сіл, їх розбудова, здійснюється людьми, і можливо, багатьох поколінь. Вулиці, проспекти і площі, храми, палаци та житлові будинки, фабрики і заводи тощо є наслідком їхньої праці. Міста і села Волині дали вітчизняній і світовій культурі велику плеяду відомих, талановитих і геніальних людей. Від простих жителів і до відомих історичних постатей про яких не завжди відомо було сучасникам, пишеться історія краю, яка представлена в таких публікаціях як: *Роде наш красний... Волинь у долях краян і людських документах*, тритомне видання, яке було

підготовлене великим авторським колективом впродовж 1996-1999 рр. Доля людини стала історичним джерелом, яке відтворює не тільки факти і події, а передає ще й дух епохи, прагнення і намагання людей. До такого виду краєзнавчої літератури належать і спогади. Зокрема, багато про Луцьк міжвоєнного і радянського часу згадує І.Левчанівська як краєзнавець і громадський діяч у своїй книзі нарисів і статей *Далеке і близьке* [25].

Іншого плану є спогади про відомих людей. Такими спогадами про людину відому і талановиту, організатора освіти на Волині, організатора і учасника багатьох краєзнавчих заходів є книга спогадів про ректора Луцького педінституту Нестора Бурчака *«Чуєш брате мій...»* [50]. Авторами стали ті, хто добре знав Н.Бурчака, працював з ним і часто спілкувався. Економічний розвиток кожного населеного пункту теж є складовою частиною його історії. Тому проблеми економіки добре вивчати по публікаціях, що розповідають про історію підприємств народного господарства краю, починаючи від комунальних та побутово-обслуговуючих і завершуючи важкою промисловістю і транспортом. Прикладом такої літератури є ілюстрований нарис до 50-річчя шахтарського міста *Нововолинськ. Територія пріоритетного розвитку Волинської області зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності* (2000) [39]. В ньому простежується зв'язок міської економіки із сільським господарством, добувною і обробною промисловістю, транспортом, освітою, культурою і охороною здоров'я та іншими галузями народного господарства.

З історії окремого підприємства може слугувати прикладом історико-публіцистичний нарис О.Бермана *Епоха на прохідній* [1]. Ця книга написана ветераном праці, одним з керівників Луцького приладобудівного заводу, одного з найстаріших промислових підприємств міста.

Окремі теми краєзнавчих досліджень стосуються подій невеликих проміжків часу, але таких, що суттєво впливали на життя населеного пункту і долю його мешканців. До таких тем належить тема війни. В історії Володимира-Волинського війна залишила не лише рани, вона залишила по собі страшну пам'ять про жорстокі знущання і знищення людей, які були військовополоненими, у концтаборі. На його місці збудовано Меморіальний комплекс жертвам фашизму. Місцевий краєзнавець А.Кондратюк написав історико-документальну повість *«Норд 365 офлаг» бореться* (1995), яка торкається долі багатьох людей як військовополонених, так і мешканців Володимира-Волинського і округи [18].

Часто буває, що окрема людина або установа тощо відіграє значну роль у розвитку населеного пункту, його культурному житті. Прикладом є життя і діяльність видатного композитора І.Стравінського, музей якому створено в невеликому місті Устилузі, де постійно бувають відвідувачі з різних країн. Про композитора і його долю розповідає буклет *Музей І. Стравінського в Устилузі*. (1994), підготовлений О.Огневою. Але якщо про І.Стравінського в Устилузі розповідає буклет, то про народний музей

історії сільського господарства Волині, розташований у селі Рокині, розповідає в об'ємному історико-краєзнавчому нарисі *Скарбниця історії Волині* (1998) [46] його директор О.Середюк. Це є один з музеїв під відкритим небом де можна побачити будівлі, знаряддя праці сільського господарства і допоміжних занять, речі селянського побуту.

Найбільша кількість публікацій з історії міст і сіл Волинської області краєзнавчого характеру представлена в обласній, районній і міській пресі. Місцева преса завжди відгукувались на ювілейні і пам'ятні дати у своєму регіоні, про що свідчать у газетах статті С.Гупало про ювілей Олики [59], А. Криштальського про 450 років Іваничів [64], П.Мохнюка про 710 років Любомля [66], Н.Пась до 800-річчя Каменя-Каширського [68], про районний центр Рожище написав Г.Белов [56]. 100-річчю Маневич були присвячені публікації В.Борбича і С.Філона [57; 72], Б.Берекети – 300-річчю села Хмельницьке [55]. Частина публікацій стосуються історії населених пунктів з найдавніших часів. Інтерес становлять краєзнавчі розвідки Г.Гуртового про Садів Луцького [73], С.Шинкаря про село Киселин Локачинського району, топонімічна публікація К.Зубчук про населені пункти з ліричними назвами Любохини, Люблінєць, Любомль, Любче [62], О.Бренчука про перші топонімічні згадки сіл Бірки і Березичі Любешівського району [58].

Окремі статті розкривали конкретні події з історії населених пунктів. Такі публікації представили у місцевій пресі: Л.Михальчук про січових стрільців [65] і А.Пісоцький про 1918 рік у Володимирі-Волинському [69], В.Тинчук про 1938 рік у топоніміці Любешова [70], а газета Любомльського району «Радянське життя» представила факти з історії трьох сіл – Ладинь, Пустинка, Мосир Ладинської сільради [72]. Археологічні розкопки у 1993 р. давньоруського городища у Камені-Каширському і знахідки археологів описав З.Жижара [72]. З історії Любомля варті уваги публікації краєзнавців М.Дзея про спогади євреїв – колишніх жителів міста [63] та О.Остапока і В.Микитюка характеристика унікальних марок про Любомль [67].

Згадаю, таким чином, лише невелику частину краєзнавчих публікацій у місцевій пресі, які постійно поповнюються завдяки дослідникам рідного краю вченим, краєзнавцям, вчителям, працівникам архівів, музеїв, бібліотек. Однак накопичена інформація і краєзнавчі дослідження з різних періодів історії Волино-Поліського краю дають можливість зробити висновок про те, що є достатньо підстав для написання нової історії міст і сіл Волинської області.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Берман О. Епоха на прохідній: історико-публіцистичний нарис. – Луцьк: МЕДА, 2000. – 156 с.

2. Богуш М. Бережанка. – Луцьк: Надстир'я, 1991. – 28 с.
3. Борисюк С. Млини над Бугом: Історико-краєзн. нарис. Поезії. – Луцьк, 1998.
4. Волинський державний університет імені Лесі Українки. – Луцьк: Ред.-вид. відділ ВДУ, 1998. – 15 с.
5. Волинь: 90-і роки ХХ століття. Ілюстрований літопис політичних подій. – Луцьк: Ред.- вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. – 162 с., 300 іл.
6. Володимир-Волинське педагогічне училище ім. А.Ю Кримського. – Луцьк, 1999. – 22 с.
7. Все про Луцьк: Інформаційний довідник. – Луцьк, 1995. – 192 с.
8. Все та ж благословена Волинь. Туристично-краєзнавчий путівник по місцях життя і творчості Лесі Українки. – Луцьк: Ініціал, 1996. – 10 с.
9. Гелетій Я. Мої Колки: Фотоілюстрований публіцистичний істор.-краєзн. Нарис. – Дубно: Джерело – Просвіта, 1997. – 72 с.
10. Денисюк В. Волинь. Події, факти, цифри. – Луцьк, 1997. – 144 с.
11. Денисюк В. Зачаровані мистецтвом. До 40-річчя Луцького міського Будинку культури – народного Дому «Просвіта». – Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк: Надстир'я, 1997. – 160 с.
12. Денисюк В. Золота нива «Колоса». Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк: Надстир'я, 1997. – 104 с.
13. Денисюк В. Камінь-Каширський. Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк, 1996. – 176 с.
14. Денисюк В. Луцьку 910 років. Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк, 1995. – 64 с.
15. Денисюк В., Денисюк І. Ратнівщина. Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк, 1999.
16. Знайомтесь – Волинь. – Луцьк: Вид-во РІА «Волиньінформ», 1997. – 90 с., іл.
17. Знайомтесь – Волинь: Економічний огляд. Перспективи розвитку. – Луцьк: Вид-во РІА «Волиньінформ», 1997. – 51 с.
18. Кондратюк А. «Норд 365 офлаг» бореться. Докумен. повість. – Луцьк, 1995. – 67 с.
19. Кралюк П. Луцьке Хрестовоздвиженське братство. – Луцьк: Надстир'я, 1996. – 53 с.
20. Купчинський М. Купичів. Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк: Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2000. – 30 с.
21. Кучінко М. Давньоруське городище Вал у Надстир'ї. – Луцьк: Вежа, 1996. – 206 с.
22. Кучінко М. Історико-культурний розвиток Західного Побужжя в IX – XIV століттях. – Луцьк: Надстир'я, 1993. – 159 с.
23. Кучінко М. Нариси стародавньої і середньовічної історії Волині. – Луцьк: Надстир'я, 1994. – 206 с.
24. Кучінко М., Охріменко Г. Археологічні пам'ятки Волині. – Луцьк, 1995.
25. Левчанівська І. Далеке і близьке. Нариси, статті. – Луцьк: Надстир'я,

2000. – 216 с.
26. Луцька українська гімназія. 1918 – 1939. Спогади гімназистів. – Луцьк: Медіа, 1998. – 220 с.
27. Луцький державний педагогічний інститут імені Лесі Українки. – Львів, 1992. – С. 36-44.
28. Луцький державний державний технічний університет. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 31 с.
29. Любешівщина (Історико-краєзнавчий нарис). – Луцьк, 1996. – 151 с.
30. Майданець І. Жидичин. Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк, 1998. – 88 с.
31. Маневичам – 100 років. Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк, 1992. – 36 с.
32. Минуле і сучасне Волині: Історичні постаті краю. Тези доповідей і повідомлень V Волинської історико-краєзнавчої конференції. – Луцьк, 1991. – 193 с.
33. Минуле і сучасне Волині. Краєзнавство: історія, здобутки, перспективи. Тези доповідей і повідомлень II регіональної «Велика Волинь» та VI обласної історико-краєзнавчих конференцій. – Луцьк, 1992. – 167 с.
34. Минуле і сучасне Волині: проблеми джерелознавства. Тези доповідей і повідомлень VII Волинської історико-краєзнавчої конференції. – Луцьк, 1994. – 163 с.
35. Минуле і сучасне Волині: Літописні міста і середньовічна культура. Тези доповідей і повідомлень VIII Волинської історико-краєзнавчої конференції. – Луцьк, 1998. – 134 с.
36. Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край. Матеріали IX наукової історико-краєзнавчої міжнародної конференції. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 397 с.
37. Містечко Колки – важливий духовний осередок Волинського Полісся: (До 800-річчя заснування): Зб. тез доп. та повід. наук. конференції. – Луцьк, 1997. – 78 с.
38. Музей І. Стравінського в Устилузі. – Луцьк, 1994. – 8 с., іл.
39. Нововолинськ. Територія пріоритетного розвитку Волинської області зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності. – Луцьк: Ініціал, 2000. – 60 с.
40. Поліщук Г., Чучман Л. Село над Стиром. Перемило 900. – Луцьк, 1997. – 80 с.
41. Пом'яник. Волинське крайове Братство святого апостола Андрія Первозванного (Луцьке хрестовоздвиженське). Від року Божого 1618 і далі. – Луцьк, 2000. – 70 с., іл.
42. Православні монастирі Полісся. – Луцьк: Надстир'я, 1996. – 211 с.
43. Рожко В. Древні святині Полісся. – Луцьк, Надстир'я, 1995. – 152 с.
44. Рожко В. Православні монастирі Волині і Полісся. – Луцьк: Медіа, 2000.
45. Семенюк А. Ковель: минуле і сучасне: Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк: Надстир'я, 2000. – 314 с.: іл.

46. Середюк О. Скарбниця історії Волині: Істор.-краєзнавчий нарис про Народний музей історії сільського господарства Волині. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 124 с.
47. Скоклюк С. Нечімле: Повість. – Луцьк: Надстир'я, 1996. – 144 с.
48. Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник. – Луцьк, 1998. – С.173.
49. Ткачук П. Моє рідне село... Нарис історії села Бобли Турійського району. – Луцьк, 1997. – 86 с.
50. «Чуєш брате мій...» Спогади про Н.В.Бурчака. – Луцьк: Вежа, 1999. – 60 с.
51. Чучман Л. Берестечко. – Луцьк, 1997. – 72 с.
52. Шоста Всеукраїнська наукова конференція «Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність». Тези доповідей і повідомлень. – Луцьк, 1993. – 312 с.
53. Ярмолюк З. Про Турійськ і Турійський район. – Луцьк, 2000. – 28 с.
54. Берекета Б. Селу Хмельницьке – 300 літ // Волинь. – 1994. – 27 жовтня.
55. Белов Г. Місто над Стиром // Наш край. – 1997. – 12 грудня (про Рожище).
56. Борбич М. Історію слід знати й шанувати: До 100-річчя Маневич // Нова доба. – 1991. – 12 грудня.
57. Бренчук О. Позаду – чотири століття // Нове життя. – 1998. – 4 лютого (про першу згадку сіл Бірки і Березичі Любешівського р-ну).
58. Гупало С. Містечко невідоме: До ювілею Олики // Вільним шляхом. – 1999. – 10, 17, 24 квітня; 1, 15 травня.
59. Гуртовий Г. Легенда села Садів (Луцького р-ну) // Слава праці. – 1998. – 17 січня.
60. Жижара З. Відкриття археологів Волині (під час розкопок давньоруського городища в Камінь-Каширському) // Волинський вісник. – 1993. – 2 квітня
61. Зубчук К. Любі серцю місця // Рад. Волинь. – 1989. – 1 травня (про населені пункти з ліричними назвами Любохини, Люблінець, Любомль, Любче).
62. Дзей М. Згадуючи Лібівне: Так по-єврейськи називали місто Любомль // Наше життя. – 1996. – 6 січня.
63. Криштальський А. Селищу Іваничі – 450 років // Нар. трибуна. – 1995. – 24 березня.
64. Михальчук Л. Гей ви, стрільці січовії: До 80-річчя заснування комісаріату українських січових стрільців у Володимирі-Волинському // Нар. справа. – 1996. – 4 жовтня.
65. Мохнюк П. Любомлю 710 років від першої писемної згадки // Наше життя. – 1997. – 31 травня.
66. Осташок О., Микитюк В. На марках Любомль. З історії пошти райцентру і Волинського регіону // Нове життя. – 1993. – 22 вересня.
67. Пась Н. З історії нашої минувшини: До 800-річчя Каменя-Каширського // Полісся. – 1995. – 22 лютого.

68. Пісоцький А. 1918 рік у Володимирі // Слово правди. – 1996. – 6, 9, 17, 20, 23 квітня.
69. Гинчук В. 1938 рік у топоніміці Любешова // Нове життя. – 1997. – 10 грудня.
70. Факти з історії населених пунктів Ладинської сільради (Ладинь, Пустинка, Мосир Любомльського району) // Рад. життя. – 1991. – 4 червня.
71. Філон С. Сторінки історії: До 100-річчя Маневич // Нова доба. – 1992. – 8, 12, 15, 19, 22, 26, 29 лютого.
72. Шинкар С. Киселин: штрихи з минувшини... // Досвітня зоря. – 1997. – 6, 13, 20 лютого.

Гавриш І.В.
(м. Київ)

З ІСТОРІЇ СІЛ АНДРІЇВКИ І КРАСНОГІРКИ МАКАРІВСЬКОГО Р-НУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛ.

Чи замислювались Ви над тим, скільки на Україні сіл, які забуті, загублені, доживають свої останні дні? В той же час історія їх пов'язана з славетними синами України, з подіями, які мали не абиякий вплив на подальшу долю нашого народу. Скіне душа народна в таких селах, тихенько вмирає пам'ять, доживаючи свої останні дні. Важко спостерігати за цим.

Макарівський район – це Полісся. З півдня він межує з Бишівським, який нині входить до його складу, а з півночі до нього прилягають землі Бородянського району. Таємний статський радник Іван Фундуклей писав: «Полесья Киевской губернии... заключает в себе две трети Радомысльского и треть Киевского уездов. Все пространство, со стороны смежных частей губернии, южной и западной – несколько возвышенное, постепенно и значительно понижается к северу, и по всем направлениям наполнено болотами, озерами, прудами, ручьями, трясинами». Серед найбільш відомих називають такі озера і болота: Петропавлівське, Коротише, Ірпінь, Вулишко, Макарівське, Вабля, Гать. Через ліси протікає річка Здвиж – притока ріки Тетерів. Тепер Здвиж маленька річка завширш до 2 – 3 метрів і глибиною не відзначається. В багатьох місцях можна перебрести і колін не замочити, особливо влітку. Це тепер. А в сиву давнину Здвиж була глибокою і широкою рікою, яка бурхливо і гордовито несла свої води на північ. По обидва береги цієї дивовижної річки одне проти одного лежать села Андріївка і Красногірка.

Перша літописна згадка про село Андріївка відноситься до часів Київської Русі. В літописах згадується давньоруське городище – місто Воздвиженськ, за народними приказами Андрієво. Найдавніші археологічні знахідки відносяться до доби бронзи (2 тис. до н.е.). На правому березі Здвижа, серед соснового бору і могутніх дубів – височенна гора. Західною сторо-